

BORBA ZA HRVATSKI JEZIK I UTEMELJENJE HRVATSKE DOPUNSKE ŠKOLE U ŠVICARSKOJ

Poznati švicarski pedagog Johann Heinrich Pestalozzi, koji je djelovao koncem 18. i početkom 19. stoljeća, došao je do zaključka da u kući mora započeti ono što treba postati u domovini. Prema njemu se utjecaj obitelji ne može zanemariti ni kad djeca pođu u javne škole u kojima upoznaju nove svjetove vlastitim očima i srcem, uče o svemu oko sebe, traže i istražuju, osjećaju i spoznaju, ali uvijek ostaju u opasnosti od skretanja na stranputicu.

Obvezno pohađanje pučke škole traje već oko dvjesto godina u svijetu kojemu zasigurno pripada Europa. Ipak, u nekim europskim zemljama, pogotovo što se tiče žena, ta je obveza stara jedva stotinjak godina.

Židovi tvrde te neprijeporno i uzorno dokazuju da obvezu školovanja imaju dvije tisuće i sto godina.¹ Amos Oz i njegova kći Fania Oz-Salzberger potvrđuju tradiciju obveznoga obrazovanja kod Židova riječima:

„Očekuje se da svaki židovski dječak ide u školu u dobi od 3. do 13. godine. Ta je dužnost obvezivala mušku djecu i njihove roditelje, a nametala ih je odgovarajuća zajednica i često ih subvencionirala. Dječaci su učili hebrejski na razini dovoljnoj za čitanje i pisanje premda hebrejski nije bio njihov materinski jezik, a već u talmudsko doba nije više bio živi jezik.”²

Djeca svih pa i hrvatskih iseljenika diljem Europe obvezno moraju pohađati dječje vrtiće i pučke škole u zemljama svoga boravka. Nastavni jezik je službeni jezik (ili službeni jezici) države u kojoj trenutačno žive. Kad iseljenička djeca u višim razredima počnu učiti strane jezike, „mali iseljenički jezici” (nerijedak europski izraz!), među ostalima i hrvatski,

¹ Michael Wolffsohn, „Jüdisches Selbstbewusstsein ist möglich, weil es Israel gibt”, *Neue Zürcher Zeitung*, 3. 12. 2019., str. 35.

² Amos Oz – Fania Oz-Salzberger, *Juden und Worte*, Berlin, 2013., str. 20. – 21.

ne mogu postati školski (nastavni) predmet. Međutim, za razliku od Španjolaca, Portugalaca i drugih iseljenika koji su imali svoje dopunske škole na svojim materinskim jezicima, mladi Hrvati morali su pohađati Jugoslavenske dopunske škole (JDŠ) ako su htjeli naučiti nešto o hrvatskom jeziku, hrvatskom narodu i zemlji iz koje su podrijetlom njihovi roditelji. Pohađanje JDŠ-a jugokomunistička je totalitarna vlast tumačila kao lojalnost prema jugoslavenskoj državi, a zauzvrat se takvi roditelji nisu morali bojati za svoje putne isprave.

U JDŠ-u je dominirao srpski jezik zbog premoći učiteljskoga kadra te zbog umjetno stvorene atmosfere „bratstva i jedinstva”. To je odgovaralo ideologiji „serbokroatizma” koja je s velikom strašću propagirana s državnih propovjedaonica.³ Na te se teškoće autor ovoga teksta osvrnuo u više navrata u svojim publicističkim radovima.⁴ Domoljubni Hrvati su se, međutim, već 1970-ih godina borili za priznavanje hrvatskoga

³ Usp. Srećko M. Džaja, *Die politische Realität des Jugoslawismus (1918–1991)*, München, 2002.

⁴ Usp. Zbornik radova (ur. M. Perić Kaselj): *Tihomil Rađa – društveni kontekst hrvatske intelektualne liberalno-demokratske emigracije*, Institut za migracije i narodnosti i Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2016., str. 127.; Tihomir Nuić, „Hrvatska nastava u Švicarskoj”, u: *Hrvatski iseljenički zbornik 2017*, Zagreb, 2017., str. 149. – 162. Napomena: Portali na kojima su objavljeni tekstovi o HDŠ-u u međuvremenu su ugašeni (www.croatia.ch i www.hrvati.ch).

jezika u ondašnjim Jugoslavenskim dopunskim školama,⁵ što nije bilo nimalo lako.⁶

Umjesto kronološkoga prikaza nastanka Hrvatske dopunske škole, čiji službeni naziv od 1993., kad ju je hrvatska država stavila pod svoje okrilje, glasi Hrvatska nastava (HN), u ovom ćemo kratkom osvrtu više naglasiti što je sve omogućilo nastanak škole u stranoj zemlji prije priznanja hrvatske države. Hrvati su unatoč svim spomenutim i ne-spomenutim nevoljama imali stanovite strukture u Švicarskoj koje su odigrale veliku ulogu u povezivanju s domaćim državnim i nedržavnim

⁵ Tihomir Nuić, „Hrvatska nastava u Švicarskoj», *Hrvatski iseljenički zbornik 2017.*, str. 149. – 150.: „Dio Hrvata u Švicarskoj se unatoč spomenutim prijedlozima i dvojbama već 1970-tih godina borio za hrvatske odjele u tadašnjim jugoslavenskim školama (JDŠ). Godine 1973. Hrvati su izborili posebne odjele za hrvatsku djecu u gradu Badenu, dok su diljem Švicarske djelovali mješoviti razredi. Jugodiplomaciji je to bio trn u oku jer „škole mogu da deluju samo kao jugoslovenske dopunske škole, a nikakve nacionalne škole ne mogu da se osnivaju i registruju”. Citat potječe iz zapisnika s „Prvoga radnog dogovora nastavnika i predsjednika školskih odbora JDŠ-a s područja Švicarske”, održanog 4. svibnja 1975. u Bernu. Na tom je sastanku pokojni ing. Josip Dobša otvoreno zastupao ono što se u Badenu već provelo: „Nastava u školi za djecu mora biti na materinjem jeziku, a ne mješovita odjeljenja. Mi smo imali nekoliko slučajeva da su nam djeca dolazila iz Züricha da kod nas uče materinji jezik hrvatski jer u Zürichu to se predaje u mješovitim odjeljenjima.” Šokiran Dobšinom otvorenošću, beogradski izaslanik mu je predbacio da istupa s „nacionalističkih pozicija, a ne sa stanovišta kako je to rešeno Ustavom naše zemlje”. Sukob je osobito eskalirao kad je Nastavničko vijeće 25. svibnja 1978. na sastanku u Badenu zaključilo ukinuće posebnih srpskih i hrvatskih odjela u JDŠ-u. Nastavničko vijeće, koje je bilo izravno podređeno savjetniku za škole pri ambasadi SFRJ u Bernu, donijelo je odluku bez prethodnog savjetovanja s roditeljima i sa Školskim odborom. Školski odbor je na sastanku 8. lipnja 1978. pismeno prosvjedovao zbog toga što se ovom odlukom ignorira odluka 130 roditelja koji su se 1973. pismeno izjasnili na kojem jeziku njihova djeca trebaju biti podučavana. Nakon ljetnog dopusta 1978. škole su počele raditi s mješovitim razredima. Glavni odbor ondašnje Hrvatske kulturne zajednice je na sastanku u Generalnom konzulatu SFRJ-a 23. lipnja 1978., prema zapisu ing. Zvonka Čičića, iznio sljedeće primjedbe: „Roditelji Srbi i Hrvati s kojima smo razgovarali ističu da je ovakvo opterećivanje djece nepotrebno te da djeca ne mogu uspješno pratiti nastavu. Događa se da djeca dolaze kući iz škole i upotrebljavaju izraze koje roditelji ne razumiju. Isto tako roditelji stavljaju primjedbe da će se djeca, kad se vrate u domovinu, izražavati na način koji je stran njihovoj sredini. Osim toga, iz praktičnih razloga, nastavnicima je nemoguće – s obzirom na njihovu stručnu naobrazbu – predavati istovremeno dva jezika.”

⁶ Isto, str. 150.: „U Jugoslaviji se, također, paralelno u istom razredu ne uče srpske i hrvatske riječi i pravopis, tj. ne prevodi se s jednog jezika na drugi.” Glavni odbor je u tom razgovoru bio i konkretan te iznio svoj prijedlog: „U svakom slučaju, Ustav SR Hrvatske definira hrvatski književni jezik, stoga se nadamo skorom rješenju opisanog problema. No, da bi se vratilo povjerenje roditelja, predlažemo da se u statute jugoslavenskih dopunskih škola umjesto, višeznačne formulacije o jezicima 'naroda i narodnosti' precizira da se poduka provodi u posebnim razredima iz jezika: srpskoga, slovenskoga, makedonskoga, albanskoga i hrvatskoga.”

ustanovama i organizacijama. U tom smislu valja s velikom zahvalnošću spomenuti Hrvatske katoličke misije u Švicarskoj, s naglaskom na prvoosnovanoj i najbrojnijoj među njima koju je vodio neumorni rodoljub i čovjekoljub fra Karlo Lovrić.⁷ Bez njegova ugleda kako u hrvatskome katoličkom puku u Švicarskoj tako i u švicarskim crkvenim i državnim tijelima kao i bez njegove velikodušne financijske potpore, teško bismo postigli povjerenje naroda koje nam je darovao u tim nesigurnim i nejasnim vremenima. Osim toga, Hrvatske katoličke misije tiskale su tromjesečno glasilo **MOVIS (Misijski Organ Veze I Služenja)** u kojem je fra Karlo HN-u stavio na raspolaganje jednu stranicu kako bi se mogle Hrvatima poslati važne poruke u svezi s HN-om.

U Švicarskoj je crkveni utjecaj na društvo neznatan. Međutim, ako je trebalo potražiti osobu koja će predstavljati hrvatsku zajednicu u državnim tijelima, onda se obraćalo glavnoj misiji u Zürichu. Tako su Hrvati, ne ugrožavajući osobnu slobodu i ne strahujući za gubitak putnih isprava, došli do stanovitoga utjecaja i u glavnom gradu Bernu. Kad je početkom 1970-ih godina zaživjela EKA (Eidgenössische Ausländerkommission – Savezno povjerenstvo za strance), Hrvati nisu imali samo svoga predstavnika, nego se u tom tijelu, koje je bilo dio Ministarstva unutarnjih poslova i policije, čuo i hrvatski glas.⁸ Osim crkvenih struktura, Hrvati su 1973. godine osnovali udrugu Prijatelja Matice Hrvatske, ali na to jugoslavenski diplomati nisu pristali pa je nađeno kompromisno rješenje u imenu Hrvatska kulturna zajednica. Potrebno je istaknuti kako je ta udruga podupirala HN korektnim obavijestima u svom glasilu *Društvene obavijesti*, ali katkada i manjim novčanim priložima i pozajmicama.⁹

⁷ Usp. Dr. fra Viktor Nuić, *Četrdeset godina duhovne skrbi o Hrvatima u Švicarskoj* (1961. – 2000.), Zagreb, 2000.

⁸ <http://www.ejpd.admin.ch> Godine 2000. to je tijelo dobilo novo ime Bundesamt für Ausländerfragen (BFA) (Savezna služba za pitanje stranaca). Hrvate su zastupali istaknuti članovi zajednice: Zvonko Čičić, Blagica Alilović i Stanislava Račić.

⁹ O Hrvatskoj kulturnoj zajednici i njezinu nesretnom svršetku na prijelazu stoljeća usp. Tihomir Nuić, „Hrvati u Švicarskoj: sistematizacija i povijesno-društveni kontekst djelovanja hrvatskih migranata i hrvatskih društava”, u: Zbornik radova (ur. M. Perić Kaselj): *Tihomir Rađa – društveni kontekst hrvatske intelektualne liberalno-demokratske emigracije*, Institut za migracije i narodnosti i Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2016., str. 119. – 123.

Navedene strukture valjalo je iskoristiti kad se već željelo pomoću njih ostvariti određeni naum. Trebalo je ponuditi suradnika koji će znati prezentirati i zastupati osmišljeni projekt. U skladu s time smo na sastanku 22. lipnja 1990. osnovali Inicijativni odbor za utemeljenje Hrvatske dopunske škole u Švicarskoj koji je 17. rujna 1990. preimenovan u Glavni školski odbor.¹ Organizaciji smo dali oblik udruge, najjednostavniju i najrašireniju pravnu formu prema Švicarskome građanskom zakonu. U *Pravilima* smo definirali svrhu HN-a kao dodatnu naobrazbu iz hrvatskoga jezika, povijesti i zemljopisa matične zemlje s dodatkom o izvanškolskim aktivnostima poput folklora i sviranja tradicijskih instrumenata.

Čim je nastala naša hrvatska škola u nekome švicarskom mjestu, morala je birati svoj mjesni školski odbor kao službeno tijelo za kontakte. Ti su odbori odigrali veliku ulogu ne samo u poticanju Hrvata na ulazak u projekt HN-a, već i u kontaktiranju nadležnih švicarskih školskih vlasti s kojima je valjalo dogovoriti način i vrijeme korištenja školskih prostorija te održavanje reda i čistoće. Sukladno tome je Udruga HN organizirana u tijela koja su donosila odluke te ona koja su ih provodila: Godišnja skupština roditelja, Glavni školski odbor, mjesni školski odbori te ovjervitelji računa. U natječaju za ravnateljicu svake škole tražilo se da ima odgovarajuću stručnu spremu (pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičku naobrazbu) stečenu na hrvatskim sveučilištima.

Tihomir Nuić

¹ Članovi su Inicijativnoga školskog odbora koji je kasnije preimenovan u Glavni školski odbor bili: Vladimir Boban, Zvonimir Čičić, Josip Dobša, Grana Ferić, Stanislav Ferić, Marijan Jakopović, fra Karlo Lovrić, Tihomir Nuić i Jure Primorac. Uzorno radini Andrija Babić iz Ženeve izabran je za tajnika. Nakon što je predsjednik Josip Dobša obolio i umro 1991., za predsjednika je izabran Tihomir Nuić. Ravnateljice u prvim godinama bile su Grana Ferić, prof., i Stanislava Račić, prof., od rujna 1993.